

SANCHO, Marta (dir. i coord.) (2009). *Mur: La història d'un castell feudal a la llum de la recerca històrica-arqueològica*. Tremp: Garsineu Edicions. 346 p. (Estudis; 24)

L'obra presentada en les línies següents és el resultat de més d'una dècada de treballs, arqueològics i documentals, sobre el castell de Mur, ubicat a l'antic comtat del Pallars Jussà. En els darrers anys s'havia revifat l'interès per aquest espai: el 2006 es va recuperar la *Historia de la baronía y pabordato de Mur y cronología de los condes de Pallars*, de Luis de Cuenca y de Pessino (publicada el 1906 i reeditada per Garsineu Edicions). Amb la publicació d'aquesta monografia s'han pogut contrastar les dades d'aquesta obra d'inicis del segle xx amb la documentació conservada —els coneguts com a *Papeles de Mur*, conservats a la Biblioteca de Catalunya— i amb les dades arqueològiques obtingudes de sis anys de campanyes, iniciades el 1997. Per tant, una monografia totalment necessària en un territori, el del Pallars, on les intervencions arqueològiques, especialment per al període medieval, són més aviat escasses.

La direcció i coordinació d'aquesta obra ha estat a mans de la professora Marta Sancho, directora, alhora, de les intervencions arqueològiques en cinc dels sis anys de cam-

panyes, mentre que la gran majoria dels capítols han estat redactats per estudiants universitaris, els quals en el seu moment van participar, també, a les campanyes d'excavació.

La monografia està dirigida a un doble públic: per una banda especialitzat, especialment historiadors medievalistes, tant documentalistes com arqueòlegs; i, per una altra, un públic general, per donar un sentit divulgatiu a l'obra i dirigir-la a tot aquell qui estigui interessat en la història del Pallars.

La doctora Sancho deixa ben clar, en l'apartat introductori, la intencionalitat de l'obra: més enllà de presentar les dades obtingudes de les excavacions i els resultats de la recerca, vol destacar el seu caràcter didàctic, «el diàleg que l'autora [...] ha establert amb els seus estudiants i amb les fonts» —prenent les paraules de l'autora del pròleg, la professora Teresa Vinyoles. Aquest caràcter, que queda plasmat obertament en aquests primers capítols introductoris, serà palès, de fons, en la lectura dels blocs següents, on són els estudiants els qui prenen la paraula i treuen les seves pròpies conclusions en els articles que completen l'obra. Precisament, el darrer capítol d'aquest apartat introductori, firmat per Pau Castell, està dedicat a explicar l'experiència de participar en una excavació programada i exposa

el perquè d'aquesta vivència i la seva repercussió, fins i tot la seva necessitat, en la consecució de la llicenciatura —o del que, a partir d'ara, seran els graus.

El gruix de l'obra està dividit en tres grans blocs. El primer apartat presenta el context històric i territorial del castell de Mur, contrastant les dades arqueològiques amb la documentació i les referències bibliogràfiques disponibles. Per posar el lector en el context, Sancho presenta el moment històric dels comtats d'Urgell i de Pallars a cavall dels segles X i XI, moment de formació del castell termenat de Mur. Aquesta àmplia contextualització permet passar, a continuació, a una descripció del territori del castell, demostrant, la coordinadora del treball, un profund coneixement del terreny i de la documentació existent. Clou aquest apartat un darrer capítol de caire tècnic, fonamentalment dirigit al públic especialitzat, en el qual es descriu detalladament l'alçat del castell, és a dir, les estructures que resten dempeus, i les dades obtingudes en les excavacions, amb la descripció i la relació de les diverses unitats estratigràfiques; relacionant-ho amb les dades documentals disponibles, M. Sancho estableix tres fases d'ocupació del castell: la primera en els segles X-XI, de configuració i assentament del castell termenat; la segona

en els segles XII-XIII, de residència dels comtes del Pallars Jussà i de progressiva decadència fins al seu abandonament el segle XIV, i una darrera fase, el segle XV, on el castell pren més que mai un caràcter militar, amb motiu de la Guerra Civil Catalana.

En el segon bloc, titulat «L'alimentació, la higiene i el confort», els estudiants o ja llicenciats fan les seves aportacions amb diversos capítols, en format d'article, en els quals exposen les seves investigacions sobre aspectes concrets del castell. Els sis capítols en els quals es divideix aquest segon bloc estan dedicats a estudiar els tres aspectes que intitulen l'apartat, a través de la cultura material recuperada de les intervencions arqueològiques: en el primer capítol, dedicat a la ceràmica grisa, Jordi Serra fa una valoració de la ceràmica grisa recuperada, sempre tenint en compte la dificultat que presenta la classificació d'aquest tipus de ceràmica; la ceràmica vidriada decorada és estudiada per Celia Segovia i Núria Revilla, no només des del punt de vista formal, sinó també tenint en compte quin era el seu ús en el dia a dia del castell. Amb un mètode d'anàlisi molt rigorós són estudiades les restes de fauna trobades al castell per Sílvia Valenzuela i Lúdia Colominas, que han obtingut dades molt interessants sobre els canvis en

els patrons d'alimentació al llarg de l'ocupació del castell. Els materials lítics, per la seva banda, són estudiats per F. Xavier Oms, el qual, des de la seva experiència en el camp de la prehistòria, realitza un estudi en el medieval, on aquest tipus de recerques són menys habituals. Finalment, per tancar el bloc, Marta Sancho signa dos capítols: un primer, dedicat als circuits i l'emmagatzematge de l'aigua, en els quals, a través de l'anàlisi de l'estructura del complex, intenta aclarir una qüestió tan complexa com és l'abastiment d'aigua d'un castell enroc; en el segon capítol analitza els sistemes de conservació dels aliments a Mur, especialment el cereal, a partir de les restes arqueològiques, tot observant-ne les possibles problemàtiques.

El darrer apartat, titulat «En la guerra i en la pau: el ferro i altres materials», de caràcter més miscel·lani que l'anterior, recull, en primer lloc, un capítol dedicat al caràcter militar del castell, pel que fa a la seva estructura física i també a través de la valuosa col·lecció d'objectes d'ús militar recuperats. Els autors, Mario Orsi i Walter A. Alegría, no treballen tan sols amb els materials, sinó que també analitzen la documentació conservada. Segueix un exhaustiu estudi dels claus trobats, de manera que Sílvia Marín aconsegueix fer una classificació de les tipologies de

claus, una tasca molt complicada tenint en compte l'escassa bibliografia existent al respecte i la mala conservació de les restes. En aquest bloc també s'inclouen dos articles dedicats a materials relacionats amb la vida quotidiana: el primer, realitzat per Maria Lafuente, estudia els objectes que podríem definir com a dedicats al joc, recuperats al castell de Mur. L'autora realitza una important cerca de paral·lels, tant en l'àmbit arqueològic com en el documental, amb resultats molt positius; el segon article, signat per Maria Lafuente i Núria Revilla, reuneix aquells materials que no es poden ubicar en els estudis anteriors. Lluny, però, de convertir-se en un calaix de sastre, resulta ser un recull molt interessant d'objectes relacionats amb la vida quotidiana al castell. Finalitzen el bloc un estudi molt ben documentat en l'apartat bibliogràfic de Celia Segovia sobre els materials numismàtics apareguts durant les excavacions, i l'estudi antropològic realitzat per Bibiana Agustí de les úniques restes humanes, concretament d'un infant, aparegudes al castell.

Cada un dels apartats va acompanyat pertinentment de les làmines amb els dibuixos dels materials i de les gràfiques adients, quan és necessari, element imprescindible de tota publicació de tipus fonamentalment arqueològic. Potser es trobaria a faltar,

en ocasions, algun element cartogràfic més, que hauria ajudat a fer més clara la comprensió del text, sobretot tenint en compte la importància que en els primers apartats té el territori.

Com M. Sancho remarca, la finalitat d'aquest llibre no era tan sols científica i de divulgació, sinó també didàctica. Més enllà de la publicació del llibre, el que interessava de manera significativa a la coordinadora del treball era acompanyar en tot el procés de formació un seguit d'estudiants universitaris, no només en la vessant arqueològica, sinó també en la formació com a investigadors i, en últim terme, com a redactors d'un article que després seria publicat. Per a alguns d'ells, la redacció d'aquest article ha estat una primera oportunitat d'acostar-se al món de l'escriptura de textos científics; per a d'altres ha resultat ser una pràctica més d'una activitat ja coneguda. Sigui com sigui, la publicació d'aquesta obra ha estat una bona experiència didàctica, tant per a la professora com per als alumnes, la finalització d'un llarg camí, iniciat el 1997 i que s'ha prolongat més de deu anys.

La directora i coordinadora de l'obra demostra un coneixement profund del territori, acumulat durant anys d'estudi dels espais i del terreny, no tan sols del castell de Mur, sinó de tot el territori que l'envolta —cal remarcar que Sancho va conduir, també,

les excavacions de la Fabregada, una fàbrega situada dins el territori del castell de Mur, i ha realitzat diverses prospeccions sobre aquest territori.

També és significatiu remarcar el caràcter a vegades agosarat, tant de la directora de l'obra com d'alguns d'aquests alumnes, en algunes de les conclusions extretes, en un camp on encara queden moltes coses per dir com és el de l'arqueologia medieval. És així, per exemple, en el cas dels articles sobre la fauna i els materials lítics, on els mateixos autors denuncien l'escassa existència d'estudis paral·lels en cronologies semblants. Això, juntament amb el fet que el comtat del Pallars Jussà ha estat objecte d'estudis molt parcials en l'àmbit arqueològic, dóna més valor a l'esforç fet per tots ells.

Podem dir, per concloure, que *Mur. La història d'un castell feudal a la llum de la recerca històrica-arqueològica* representa, per una banda, un exemple en el pla didàctic, i per una altra, una mostra per a d'altres casos semblants, sigui per proximitat cronològica o tòpica. Es tracta d'un cas concret per a l'estudi de conjunt d'una zona, el territori del Pallars, on manca, encara, un llarg camí per recórrer, especialment en el camp de l'arqueologia medieval.